

*Мех Я.В. – к.е.н. професор,
Кулик Р.Р. – к.е.н. доцент.
Тернопільський національний економічний університет*

НАПРЯМКИ І ПРИНЦИПИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки не можна залишатися осторонь екологічних проблем. Вплив сучасних технічних засобів на навколишнє середовище настільки великий, що приймає яскраво виражені глобальні масштаби і приводить до виникнення аварійних ситуацій, екологічних катастроф, а це в свою чергу викликає значні економічні втрати, і появу принципово нових негативних екологічних факторів. Незважаючи на такі обставини екологічні питання часто є другорядними для здійснення господарчої діяльності. На перший план постають проблеми максимізації прибутку. Але якщо належним чином не буде приділятися увага екологічним проблемам: невідновним ресурсам, руйнівним викидам у атмосферу і таке інше - це неминуче призведе до екологічних катастроф.

Існуюча в Україні екологічна ситуація і тенденції її зміни багато в чому визначаються промисловим виробництвом і господарською діяльністю в цілому. Незважаючи на окремі успіхи і досягнення, Україна належить до країн з високим рівнем негативних екологічних наслідків виробничої діяльності.

Загальна картина тут продовжує погіршуватися, що в майбутньому може призвести до екологічної кризи. Основна причина подібного положення полягає в низькій ефективності існуючих механізмів екологічного контролю і управління на промисловому виробництві, переважно заснованих на командно-адміністративних методах і примушуванні.

Очевидною є необхідність розробки та впровадження нетрадиційних підходів до вирішення існуючих і потенційних еколого-економічних проблем, пошуку компромісу між інтересами, з одного боку, економічного і науково-технічного прогресу, а з іншого, потребами екологічної безпеки. Одним з таких нових інструментів, що дозволяють ефективно регулювати еколого-економічні відносини, стає екологічний аудит. Який, по-перше, забезпечує високий рівень проведення системних досліджень при оцінці екологічних проблем, що вкрай важливе, оскільки розгляду підлягає цілий комплекс питань, серед яких фінансово-господарські і юридичні аспекти займають не менше місце, чим хімічні, біологічні і інші чинники. По-друге, в аудиторському підході пріоритет віддається критеріям незалежності і об'єктивності при проведенні досліджень і формуванні думок і висновків. По-третє, аудитор, будучи, з одного боку, підприємцем, а з іншого - неупередженим аналітиком і перевіряючим, неминуче набуває навиків практичного психолога і соціального дипломата. По-четверте, екоаудит дозволяє зменшити інформаційний і комерційний ризик, пов'язаний із прийняттям управлінських рішень.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про широке практичне застосування процедури екологічного аудиту, як засобу одержання й оцінки екологічної інформації про підприємство чи інший господарський об'єкт з метою вироблення необхідних коригувальних заходів і прийняття рішень на різних рівнях управління: від керівництва конкретним підприємством, організацією до органів державної влади на рівні міського чи адміністративного району, або міста в цілому.

Впровадження екологічного аудиту в нашій країні є необхідним кроком для інтеграції національних і міжнародних інтересів в умовах сучасного соціально-економічного розвитку.

Перші спроби застосування його методики на основі аналізу зарубіжного досвіду в Україні були започатковані в 1992 р. Позитивним є прийняття Закону України "Про екологічний аудит" 24 червня 2004 р. Слід також зауважити, що незважаючи на прийняття закону «Про екологічний аудит» системне й фундаментальне дослідження питань екологічного аудиту в Україні практично відсутнє. Стримуючим моментом є незавершеність процесів формування необхідної правової бази, нормативних і методичних документів. Однією з перших спроб розкриття питань екоаудиту стали навчальні посібники „Екологічний аудит” колективу авторів В. Шевчука, Ю. Саталкіна, В. Навроцького та інших, „Екологічний менеджмент і аудит” колективу авторів С. Літвак, С. Рижков та інші, „Екологічний менеджмент” за редакцією В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. Серед російських учених вивченням проблем екоаудиту займався професор І.Потравний, Т. Сергєєва. Проте їх праці лише означили загальну постановку проблеми, яка потребує конкретизації, подальшого дослідження та практичного застосування.

У зв'язку з цим актуальною, в першу чергу, є проблема визначення суті екологічного аудиту як самостійного виду незалежного контролю і напрямків його розвитку. Слід зазначити, що дотепер питання розвитку понятійного апарату, критеріїв і показників екоаудиту залишаються гостро дискусійними.

Однією із основних особливостей екологічного аудиту є необхідність його проведення для забезпечення потреби користувачів в інформації про екологічний стан об'єкта господарювання. При цьому користувачами такої інформації можуть бути як власники об'єкта господарювання так і інші юридичні або фізичні особи, що мають матеріальну зацікавленість у результатах господарсько-фінансової діяльності цього об'єкта. Принциповим є те, що аудитор несе відповідальність тільки за свої висновки і не відповідає за стан господарсько-фінансової звітності даного об'єкта.(1)

Аналіз чинного законодавства і зарубіжного досвіду у сфері регулювання екологічного аудиту дозволяє виділити ряд основних принципів його формування в Україні:

1. Запобігання шкоді навколишньому середовищу;
2. Охорона життя і здоров'я людини;
3. Гуманність по відношенню до тваринного і рослинного світу;

4. Залучення громадян і громадськості до механізму охорони навколишнього середовища і ухвалення рішень;
5. Забезпечення раціонального використання природних ресурсів;
6. Вільний доступ до екологічної інформації;
7. Платність природокористування;
8. Облік екологічних вимог в господарській діяльності підприємств;
9. Гармонізація українського законодавства в області охорони навколишнього середовища із загальноприйнятими міжнародними принципами і нормами.

Виходячи із суті і принципів формування екологічного аудиту, його розвиток в Україні необхідно проводити за такими наступними напрямками:

1. Як один з видів діяльності на ринку робіт і послуг природоохоронного призначення, що підлягає ліцензуванню і проведенню з метою підвищення ефективності процедур екологічних оцінок, екологічного контролю і практики дозволів для різних видів діяльності, здатних спричинити потенційно негативний вплив на стан навколишнього середовища;

2. Як аудит природокористування. Він одержав розвиток поки що лише в сфері надрокористування, пов'язаного зі специфікою гірського виробництва, небезпекою життєдіяльності як на рівні ландшафтів, так і в підземних умовах. Очевидно, що в перспективі система екологічного аудиту повинна охопити і інші сфери природокористування (водогосподарську діяльність, лісове господарство, рекреаційну діяльність та ін.).

3. Третім напрямком аудита, як інструмента екологічної політики повинний стати екологічний аудит території (регіон, місто, район). На жаль, даний напрямок застосування екоаудита в Україні розроблено в найменшій мірі, хоча багато проблем соціально-економічної й екологічної незбалансованості зароджуються саме на регіональному і місцевому рівні.

Слід зауважити, що конкретні завдання екологічного аудиту в кожному окремому випадку можуть визначатися і доповнюватися замовником, виходячи з його потреб, характеру діяльності і т.п.

Разом з тим, як і будь-яка нова область діяльності, екологічний аудит в Україні потребує розробки концептуальних основ, методичних й організаційних форм, цілісної системи науково-методичних підходів до його проведення, що повинно стати предметом подальших наукових досліджень.

Література:

1. Екологічний менеджмент і аудит: Навчальний посібник / С.М. Літвак та інші. – К.; ВД „Професіонал”, 2005, - 112 с.
2. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник/За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – Київ, Центр навчальної літератури, 2004.- 407 с.
3. Экологический аудит: Учеб.пособие для студентов вузов/Т.В. Сергеева. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 2005. – 207 с.
4. Кулик Р.Р. „Екологічний аудит: зарубіжний досвід і необхідність впровадження в Україні.” – Научный журнал; Культура народов Причерноморья. №3, 2007. с.230-233